

ÇUKUROVA ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

ISSN: 2458-7559

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.18560/cukurova.1035>

CİLT 2, SAYI 2, KIŞ 2016

s. 171-176

SU ÜRÜNLERİ SEKTÖRÜNDE SURİYELİ MÜLTECİLERİN İSTİHDAMI¹

İbrahim DEMİRKALE²

Suat DİKEL³

Özet

Suriye’de 15 Mart 2011’de başlayan rejim karşıtı gösteriler çok kısa bir zaman diliminde ciddi çatışmalara ve bunu takiben iç savaşa dönüşmüştür. Savaşın etkisiyle ülkeden komşu ülkelere doğru bir insan kaçıışı yaşanmaya başlamıştır. Türkiye’ye Suriye’den ilk toplu göç, 29 Nisan 2011 tarihinde başlamış ve 4,5 yıl boyunca aralıksız sürmüştür. Kasım 2015’ten itibaren Türkiye’deki Suriyeli mülteci sayısı yaklaşık olarak 2,5 milyon civarında olduğu bildirilmektedir. Türkiye’deki Suriyelilerin Türk ekonomisine farklı yönleriyle etkisi oluşmuştur. Suriyeli mülteciler için Türkiye nisan 2011 ile ekim 2015 tarihleri arasında kamu bütçesinden 6,5 milyar dolar harcama yapmıştır. Bununla birlikte Suriyeli göçmenlerin Türkiye’de oturma ve çalışma izinlerini alabilmeleri için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının yürüttüğü çalışmalar da bulunmaktadır. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının verilerine göre 2014’e kadar Türkiye’deki Suriyeli göçmenler içinde çalışma izni alan kişi sayısı 3.856’dır. Bunun içinde 2.328 ile en yüksek orandaki sektör (% 63,1) hizmet sektörü, en düşük oran ise (%0,4) ile tarım sektörüdür. Suriye’de iç savaş öncesi su ürünleri sektöründe 2004 yılı içerisinde toplam tatlı su balığı üretim miktarı 8682 ton olarak bilinmektedir. Ayrıca elde bulunan istatistikler çerçevesinde iç çatışmalar öncesinde 1760 ailenin tam zamanlı 1800 ailenin ise yarı zamanlı olarak su ürünleri sektöründe çalıştığı bilinmektedir. Bu durum Türkiye’de özellikle Suriyeli göçmenlerin su ürünleri sektörü içerisinde kalifiye eleman olarak yerleştirilmeleri ihtimalini artırmaktadır. Ayrıca hali hazırda yasal veya yasal olmayan yollar ile sektör içerisinde çalıştırılmaktadırlar. Bu çalışma ile su ürünleri sektöründe kalifiye eleman olarak farklı yetiştiricilik ünitelerinde ve aynı zamanda yan iş sektörlerinde Suriyeli mültecilerin çalışma olanakları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Suriyeli göçmen, su ürünleri, istihdam

EMPLOYMENT OF SYRIAN REFUGEES IN AQUACULTURE SECTOR

Abstarct

¹ Bu çalışma “I. Uluslararası Gerçek Ve Umud Arasında Suriyeli Mülteciler Sempozyumu’nda sunulan” Su Ürünleri Sektöründe Suriyeli Mültecilerin İstihdamı” isimli bildiriden üretilmiştir.

² Uzman, Dr., Çukurova Üniversitesi, e-posta: idemirkale@gmail.com

³ Prof. Dr., Çukurova Üniversitesi, e-posta: dikel@cu.edu.tr

Starting protest towards to regime in 15 March 2011 have been turn to serious conflict in a short time and followed by civil war in Syria. People escape have started towards neighbour country with effect of the war. First collective migration of syrian poeple from Syrian to Turkey started on 29 April 2011 and go on continously for fourand a halfyears. Its was raported that approximate number of refugees of syrian in Turkey is two million a half after December 2015. The Syrian in the Turkey have got effected different aspect on the Turkish economy. Its reported that Turkey goverment paid six billion a half American Dollars between april 2011 and october 2015 for refugees of syrian. Additionaly there are studies by doing the Ministry of Labour and Social Seceurity of Turkish goverment for receive residence and work permit with refuges of Syrian. The number of people that have got a work permit within syrian refuges is 3856 person in to give a raport by The Ministry of Labour and Social Security. Service industry is the most hight rate (63.1%) with 2328 person and agriculture industry is the most low rate (0.4%) in that people. Amount of aquaculture before civil war was known thattotal producing of fresh water fish is 8682 tons in 2004. Additionaly, its know that the statistics in this subject show to us, 1760 family was working a full time and 1800 family a part time in the aquaculture. This amount of people, in Turkey, its increase the likelihood to work of syrian refuges in the aquaculture as a qualified. In addition they had been worked legal and illegal in the sector at now. With this research It has tried to put forward that syrian refuges can be worker as a qualified in aquaculture units and also sub-sectors.

Keywords: *Syrian refugees, aquaculture, employment*

GİRİŞ

“Arap Baharı” olarak isimlendirilen ve 2011 yılında Orta Doğu’da ortaya çıkan olumsuz süreç diğer ülkeler ile birlikte Suriye’yi de etkisi altına almıştır. Bu süreçte Türkiye ve bazı bölge ülkeleri olumsuz yönde etkilenmişlerdir (Phillips, 2012: 138; Afad, 2013; Cagaptay ve Menekse, 2014: 3; İçduygu, 2015: 4; SRARU, 2015). Bu olumsuzluklar ve iç savaş nedeni ile BMMYK’nın sadece kayıt altına alınmış mültecileri dikkate alarak verdiği sayılara göre kasım 2015 itibariyle en az 4,1 milyon, kayıt dışındakileri de hesaba katan diğer kaynaklara göre ise 4,5-5 milyon civarındaki Suriyeli nisan 2011 sonrasında ülkesini terk etmek zorunda kalmıştır (Afad 2015). Bu göç dalgasından Türkiye’nin payına düşen Suriyeli mülteci sayısı 2,2-2,5 milyon arasında olduğu bildirilmektedir. Mülteci akınları göç ettikleri ülkelerde politik, ekonomik, sosyal ve güvenlik açısından birçok olumsuz etkiyi ortaya çıkarmıştır. Türkiye’nin de dolaylı olarak yaşadığı bu kriz iç politika çerçevesinde birçok sorunu beraberinde getirmiştir (Dinçer ve ark., 2013: 22; Cagaptay ve Menekse, 2014: 18; Berti, 2015: 47).

Özellikle işsizlik konusunda kendi problemleriyle başa çıkma gayreti içerisinde bulunan Türkiye, Suriyeli mültecilerin ülkemize gelmesi ile birlikte işgücü ve istihdam alanında çok daha büyük problemlerle karşı karşıya kalmıştır. Göçle ortaya çıkan sorunlar ekonomik alanda dengeleri önemli ölçüde alt üst etmiştir. İşgücü maliyetlerinin düşürülmesi gayesi ile kayıt dışı çalıştırılmaları Türkiye’nin kendine özgü ekonomik politikalarını olumsuz etkilemiştir. Kayıt dışı işçilerin herhangi bir sosyal güvenlik güvencesi olmadan çalıştırılmaları da ayrıca değerlendirilmesi gereken konulardan bir tanesidir. Bu durum bölgesel ticaret kapasitesini de oldukça düşüren gelişmelere de sebebiyet vermiştir.

Türkiye bu süreçte mülteci politikası olarak açık kapı politikasını benimsemiş ve Türkiye’deki Suriyelilerin statüsü geçici koruma altına alınmıştır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verilerine göre Türkiye’de geçici kamplarda kalan Suriyelilerin sayısı yaklaşık 279.000, şehir merkezlerinde yaşayan Suriyelilerin sayısı ise 2,5 milyon civarındadır. Türkiye’nin geçtiğimiz 5 yılda (2011-2015) Suriyeliler için yapmış olduğu kamu harcaması ise 9 milyar doların üzerine çıkmıştır (AFAD, 2015). Suriye kriz öncesi özellikle akvaryum balıkları yetiştiriciliği konusunda bölgemizde oldukça söz sahibi olan bir ülkeydi.

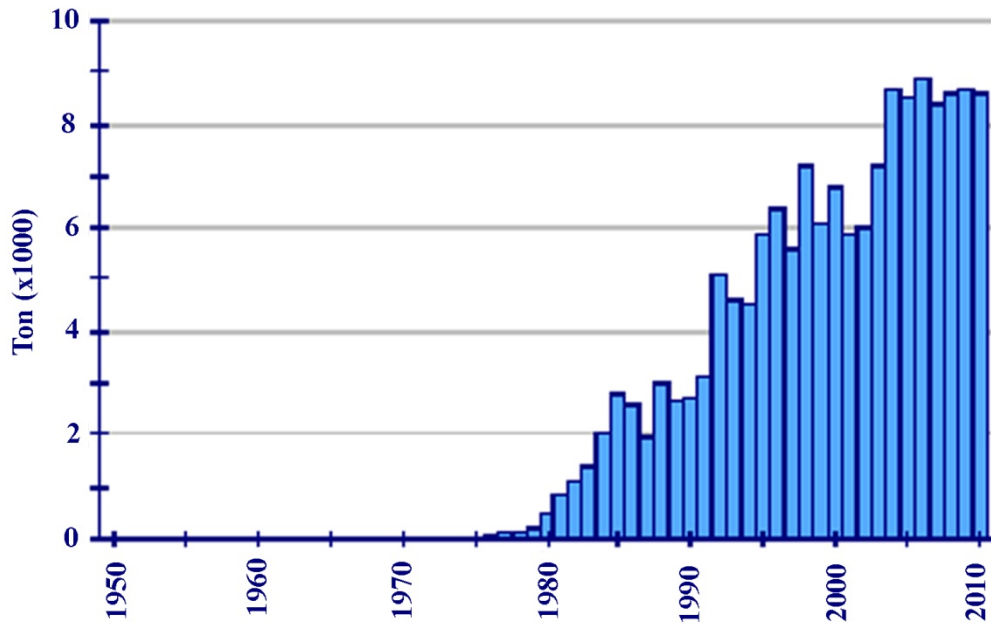
Bu çalışmanın temel amacı Türkiye’nin Suriyeli mültecilerin su ürünleri sektörüne entegre edilebilmesinin yanı sıra Suriye’nin sektörel bazda olumlu özelliklerinden hem ülkemiz hem de

Suriyeli mülteciler açısından bir kazançla dönüştürülmesi konusunda da farkındalık oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra kalifiye olmayan kişilerinde sektör içerisinde ara veya ana eleman olarak eğitilip ekonomiye katılması teması üzerinde durulmuştur.

Suriye'nin 2011 Öncesi Su Ürünleri Sektöründeki Yeri

Suriye'de 1974 yılında başlayan su ürünleri yetiştiriciliği hızlı bir ivme yaparak 2010'da 8632 ton düzeyine çıkmıştır (bk. Çizelge 1). Bu miktar toplam tatlı su üretiminin yaklaşık yarısına (8632 ton yetiştiricilik/ 17210 ton toplam üretim) tekabül etmektedir. Elde edilen ürünün mali değeri ise 12 milyon Amerikan Doları civarındadır (FAO, 2016).

Çizelge 1. Suriye'deki Su ürünleri Yetiştiriciliğinin Zamana Bağlı Değişimi (FAO, 2016)

Suriye coğrafik konum itibari ile subtropik iklim bölgesinde yer aldığından dolayı, sıcak iklim balıkları yetiştiriciliğine uygun bir ülkedir (bk. Çizelge 2). Bununla birlikte soğuk su kaynakları açısından oldukça fakir olması sebebi ile soğuk iklim balıklarından alabalık üretimi 100 ton/yıl ile sınırlı kalmıştır. Çizelge 1'de yıllara göre Suriye'de üretilen balık miktarları, Çizelge 2'de üretim miktarlarına göre fazladan aza doğru üretilen balık türleri ve Çizelge 3'te üretim bölgeleri sıralanmıştır.

Çizelge 2. Suriye Kriz Öncesi Üretimi Yapılan Türler(FAO, 2016)

Türkçe ismi	Latince ismi
Sazan	<i>Cyprinus carpio</i>
Yayın	<i>Clarias gariepinus</i>
Tilapia	<i>Oreochromis aureus</i>

Nil Tilapiası	<i>Oreochromis niloticus</i>
Ot Sazanı	<i>Ctenopharyngo donidellus</i>
Gümüş Sazanı	<i>Hypophthalmich thysmolitrix</i>
Alabalık	<i>Oncorhynchus mykiss</i>

Çizelge 3. Suriye'deki Yetiştiricilik Alanları ve Miktarları (FAO. 2016)

İl	Alan	İl	Alan
Suwayda	1.09 ha	Tartous	45.2 ha
Idleb	26.41 ha	Raqqah	38.75 ha
Dar'a	23.2 ha	Qunaytira	8.54 ha
Hassakeh	12.9 ha	Hims	55 ha
Latakia	5.74 ha	Dayrez- Zawr	21 ha
Aleppo	28.95 ha	Damascus	0.58 ha

Farklı üretim sistemlerinde su ürünleri yetiştiriciliği yapan Suriye en fazla üretimi havuz balıkçılığı ile yapmaktaydı (bk. Çizelge 4). Bununla birlikte herhangi bir kaynakta rastlanılmamasına rağmen Suriye özellikle akvaryum balıklarından Japon balığı ve canlı doğuran balıklar (lepistes, moli, kılıçkuyruk vb.) üretimi konusunda oldukça aktif bir ülkedir. Çukurova bölgesi Türkiye'nin akvaryum balıkları yetiştiriciliğinde mevsimsel su sıcaklığı açısından oldukça önemli bir bölgedir. Öyle ki illegal yollar ile Türkiye sokulmuş dahi olsa Çukurova bölgesinde ve dolayısıyla Türkiye'deki belirtilen türlerin satış fiyatlarının üzerine oldukça baskılayıcı olmaktadır. Kriz öncesi oldukça yüksek miktarlarda yetiştiricilik yapan bir ülke olmasına rağmen kriz sonrası üretim miktarı ile ilgili herhangi bir veriye ulaşılamamıştır.

Çizelge 4. Suriye'deki Üretim Sistemleri ve Üretim Miktarları (FAO. 2016)

Üretim Sistemi	Üretim (ton)
Kafes Balıkçılığı	1.080
Havuz balıkçılığı	7.013
Baraj Balıkçılığı	589

Daha önce de belirtildiği gibi elde bulunan istatistikler çerçevesinde iç çatışmalar öncesinde Suriye'de 1760 aile tam zamanlı 1800 aile ise yarı zamanlı olarak su ürünleri sektöründe çalıştığı bilinmektedir. Bununla birlikte bu sektörde çalışanlar hakkında elde edilen bilgiler ilk

başlarda profesyonelce olmasa bile ilerleyen zamanlarda üniversite derecesine sahip olan insanlar tarafından yapıldığı bildirilmektedir. Bununla birlikte akademik olarak uluslararası işbirlikleri çerçevesinde Çukurova Üniversitesi ile Lazkiye Üniversitesi arasında işbirliği protokolleri imzalanmıştır. Bu protokoller çerçevesinde su ürünleri alanında öğretim elemanı değişimi, yüksek lisans ve doktora programları alanında farklı işbirliklerine gidilmiştir.

Mühteciler ve Türkiye Ekonomisine Entegrasyonu

Suriyeli vatandaşlar, 22/10/2014 tarihinde 29513 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan Geçici Koruma Yönetmeliğinin Geçici 1. Maddesi uyarınca Geçici Koruma Statüsünde bulunmaktadır. Aynı yönetmeliğın 22. Maddesi uyarınca, düzenlenen geçici koruma kimlik belgesi ise ikamet izni yeri geçmediğinden dolayı çalışma izni başvurusu yapılamamaktadır.

Suriye'den ülkemize göç eden mühtecilerin büyük bir kısmı ülkemiz de 10 farklı ilde çadır ve bölme veya konteyner kentlerde yerleştirilmiştir. Bunların %53,10'u erkek (1,329,359), %46,90'ı kadın (1.174.190)'dır (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Göç Raporu 2015, 2016: 86).

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının verdiği sayılara göre 2014'e kadar Türkiye'deki Suriyeli göçmenler içinde çalışma izni alan kişi sayısı 3.856'dır. Bunun içinde 2.328 ile en yüksek orandaki sektör (% 63,1) hizmet sektörü en düşük oran ise (%0,4) ile tarım sektörüdür.

Suriyeli yetişkinlere 31 Aralık 2015 tarihi itibari ile verilen 298'i devam eden 2036'sı tamamlanmış toplamda 2334 kursta 61,749 kişiye kurs verilmiş, 13936 kişiye halen farklı konularda (dil ve mesleki beceri)kurs verilmektedir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Göç Raporu 2015, 2016: 86).

Türkiye'deki Suriyelilerin ekonomiye yaptıkları etkileri konusunda bölgeler ve sektörler arasında ciddi farklılıklar dikkat çekmektedir. Örneğın tarım, hayvancılık, inşaat, imalat ve tekstil alanlarında talep dile getirilirken, turizm sektörü mümkün olduğunca Suriyeliler konusunda uzakta kalmayı tercih etmektedir.

Türkiye'deki birçok sivil toplum örgütü Suriyeli mühtecilerin Türkiye ekonomisine farklı alanlarda katkı sağlayabilecekleri konusunda farklı alanlarda pek çok öneri ve rapor hazırlamaktadırlar. Bunlardan bir tanesi olan Gaziantep Ortak Akıl Platformu'na göre "Geçici çalışma izni, savaşın bitmesi ile sona ermeli ve Suriyelilerin evlerine dönerken müktesep hak ve tazminat taleplerinin önüne geçecek bir sistem, uluslararası hukuk ilkeleri de göz önüne alınarak oluşturulmalıdır" şeklindedir (Erdoğan, Ünver, 2015: 55). Aynı STK'nin raporuna göre Suriyelilerin yaklaşık %10'u işgücüne katılmaktadır.

Mühteciler ve Su ürünleri Sektörüne Entegrasyonu

Bu bağlamda hali hazırda illegal olarak su ürünleri sektörünün farklı alanlarında (tüketimlik balık yetiştiriciliği, akvaryum balıkları yetiştiriciliği, su ürünleri işleme fabrikalarında ve su ürünleri ile ilgili ara sektörlerde) çalışan Suriyeli mühtecilerin işgücünden yararlanılmaktadır. Aynı zamanda su ürünleri sektöründe açık olan ara eleman ihtiyacının karşılanması amacı ile kalifiye eleman olmayan mühtecilerin de farklı işlerde çalıştıkları bilinmektedir. Bununla birlikte ülkemizde iş sektörlerinin nitel ve nicel olarak üstesinden gelebilecekleri ağır veya tehlikeli işlerde (ör: su üstü kaynak işleri) çalışmaya gönüllü olmadıkları işlerde herhangi bir sosyal veya sağlık güvencesi olmadan mühtecilere yaptırılan işler de mevcuttur.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Ülkemizde mühteci olarak veya geçici koruma statüsünde bulunan Suriye vatandaşlarının Türkiye ekonomisi üzerindeki yüklerinin kaldırılması ve aynı zamanda ekonomiye katkı sağlamları veya kalifiye/kalifiye olmayan elemana ihtiyaç duyulan sektörlerle entegre edilmesi önem arz etmektedir. Gaziantep Ortak Akıl Platformu'nun önerisinde olduğu gibi ülkemizde bulunan mühtecilerin hukuki konularında yapılacak düzenlemeler ile ekonomiye katkı

sağlayabilmelerinin önü açılmalıdır. Böylece mültecilerin üretime katkıları sağlanırken, meslek edindirme, sorumluluk geliştirme, üretime katkı gibi birçok konuda kendilerini daha iyi hissetmeleri sağlanabilir. Türkiye Cumhuriyeti 10. Kalkınma Planı (2014-2018) çerçevesinde su ürünleri sektörünün stratejik hedefleri arasında yer alan maddeler (8. madde: Balıkçılık eğitim yayım ve araştırmalarının geliştirilmesi, 9. Madde: Yetiştiriciliğin geliştirilmesi maddesi, 10. madde: Pazarlama olanaklarının ve rekabet gücünün artırılması maddeleri) çerçevesinde yapılacak olan eğitim faaliyetlerine mültecilerin dâhil edilebilir. Bu sayede 10. Kalkınma Planının hedeflerinden olan doğal kaynakların etkin kullanımı, tarımda etkinlik ve gıda güvenliği ve rekabet gücü yüksek üretim yapısı hedeflerine ulaşılmasında mültecilerin de katkı getirmesi sağlanabilir. Suriyeli mültecilerin çalıştırılmaları için gerekli talebin bulunduğu hayvancılık sektörü içerisinde bulunan su ürünleri sektörünün ihtiyaç duyduğu ara eleman, kalifiye veya kalifiye olmayan eleman ihtiyacı gerekli eğitimler veya kurs programlarını alan mülteciler tarafından karşılanabilir. Bu şekilde yapılacak entegrasyonla hem mülteciler hem de sektör kazanım sağlayabilecektir.

Diğer sektörlerle birlikte su ürünleri sektörüne geçici olarak dahi olsa Suriyeli mültecilerin entegre edilmesi ile hem mültecilerin yaşam standartlarının yükselmesine hem de toplum içerisinde kendilerine olan olumsuz bakışın engellenmesine katkı sağlayacaktır. Bunlara ek olarak Türkiye ekonomisine olan olumsuz etkinin azaltılmasına da katkısı olacağı düşünülmektedir. Kriz sona erdiğinde ve mülteciler ülkelerine geri döndüklerinde Türkiye'de elde ettikleri tecrübe ve edinimlerle hem bir meslek sahibi olacaklar hem de ülkelerine katma değer sağlama imkânları kazanacakları şeklinde değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) (2013). *Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar, 2013 Saha Araştırması Sonuçları*. Ankara. Kaynak: https://www.afad.gov.tr/Dokuman/TR/60-2013123015491-syrian-refugees-inturkey-2013_baski_30.12.2013_tr.pdf
- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) (2015). *Suriye Afet Raporu*. Kaynak: <https://www.afad.gov.tr/tr/IcerikDetay1.aspx?IcerikID=747&ID=16Birlesmis>. Erişim Tarihi: 29/04/2016
- Berti, B. (2015). The Syrian Refugee Crisis: Regional and Human Security Implications. *Strategic Assessment*, 17(4), 41-53.
- Cagaptay, S., ve B. Menekse (2014). The Impact Of Syria's Refugees On Southern Turkey. *Washington Institute for Near East Policy*, 1.
- Dinçer, O. B., Federici, V., Ferris, E., Karaca, S., Kirişçi, K., ve E. Ö. Çarmıklı (2013). *Turkey and Syrian refugees: The limits of hospitality*. International Strategic Research Organization (USAK).
- Erdoğan M. M., ve C. Ünver (2015). *Türk İş Dünyasının Türkiye'deki Suriyeliler Konusundaki Görüş ve Önerileri*. Türkiye İş veren Sendikaları Konfederasyonu. 23 Kasım 2015, Yayın No: 353.
- Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) (2016). *Fisheries and Aquaculture Department National Aquaculture Sector Overview Syrian Arab Republic*. Kaynak: http://www.fao.org/fishery/countrysector/naso_syrian/en. Erişim Tarihi: 29/04/2016
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2016). *Göç Raporu 2015, 2016*. Yayın No: 35, Nisan 2016, Ankara: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları.
- İçduygu, A. (2015). *Syrian refugees in Turkey: The long road a head*. Washington, DC: Migration PolicyInstitute.
- Philips, C. (2012). Turkey's Syria problem. *Public Policy Research (IPPR)*, 19(2), 137-140.
- SRARU (Syrian refugeesinter-agency regional update) (2015). *Milletler Mülteciler Yüksek Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) Raporu*. 4 Mart 2015.

